Granica

Granica [1]

[2]Przenieśmy się dwieście lat wstecz - do 1815 roku. Polska znajduje się pod zaborami, kończy się Ą napoleońska A a na obradach Kongresu Wiedeńskiego mocarstwa ustanawiają tzw. nowy ład w Europie. Chociaż za sprawą kongresu utworzono Królestwo Polskie, a wymazane w 1795 roku z języka politycznego słowo ĄA zostało przywrócone, to jednak wśród narodów Europy ugruntowało się przekonanie, że mimo wielowiekowej tradycji jest to tylko małe, marionetkowe królestwo. Podział z Wiednia utrzymał się przez następne 100 lat i wyznaczył ramy polityczne dla życia narodu w XIX wieku. W takich okolicznościach, mocą tegoż traktatu, wyznaczano pod Skalmierzycami granicę. Trzy lata później, tj. w ustawie sejmu pruskiego z kwietnia 1818 roku, zawarto decyzję o utworzeniu na granicy dziewięciu Urzędów Celnych, w tym także w Skalmierzycach.

[3]Komora celna powstała około dwóch kilometrów od zabudowań wsi, tuż przy samym Szczypiornie. Według sprawozdania z 1836 roku

wwieziono przez nią z Królestwa 31 660 świń, 19 288 owiec, 158 koni, 1690 szefli rzepaku, 2949 szefli palonego wapna, 11 498 szefli wełny, a poza tym groch, kawior, wino, terpentynę, wosk, przyprawy, śledzie, kawę, herbatę, ryż itp. Spis ludności z 1846 roku pokazuje nam, iż komora celna liczyła wówczas 4 dymy i 55 osób. Niewiele wiemy o ówczesnych pracownikach urzędu, jednak drobny ślad o jednym z nich przedstawia nam protokół *Preußisches Staatsministerium* wskazujący na przewinienie dyscyplinarne głównego asystenta Fridricha Wilhelma Knolla odnotowane w 1833 roku.

Miejscowość dzięki ruchowi granicznemu szybko się rozwijała – już pod koniec XIX wieku obejmowała 120 domostw, w których mieszkało ponad 950 osób. W tym okresie przemysł Królestwa Polskiego zatrudniał zaledwie około 15% ludności, a w Galicji niecałe 9%. Jeszcze przed rozbiorami najbardziej uprzemysłowiona była Wielkopolska, lecz w ciągu XIX wieku stała się ona terem rolniczym. Rozwinęło się tutaj rzemiosło, a znacznie mniej przemysł, nie mający w warunkach zaboru pruskiego możliwości wzrostu. Na wsi mieszkała przeważająca większość społeczeństwa – do ponad 80% na wielu terenach. Niedostateczny rozwój przemysłu zmusił do emigracji w latach 1870-1914 około 3,5 mln. Polaków. Różnice ekonomiczne ziem polskich utrudniały wykształcenie się więzi gospodarczych łączących naród a także spójnego systemu komunikacyjnego.

[4]Właśnie w tym okresie i w tym miejscu rozpoczyna się właściwa historia Nowych Skalmierzyc, utworzona początkowo jako zwykła komora celna, a z czasem przekształcona w dobrze funkcjonujące miasto. W 1908 roku nastąpiło administracyjne wydzielenie Nowych Skalmierzyc z dotychczasowej wioski Skalmierzyce. Miejscowość posiadała wówczas charakter osady miejskiej, chociaż formalnie bez praw miejskich. Miał to być ośrodek na wskroś niemiecki z osadnikami sprowadzonymi z Rzeszy, będącym centrum germanizacji okolicy. Używaną dotychczas polską nazwę okolicznej wsi *Skalmierzyce* zamieniono na niemieckie *Neu Skalmierschutz*. W chwili powstania tego nowego tworu urząd królewskiego komisarza obwodowego (*Königl. Distrittskommissar*) pełnił Theodor Muller, pierwszym burmistrzem został natomiast Otto Babst. Jak wyglądał wówczas wjazd do miasta od strony Kalisza? Na przeciwko komory celnej znajdował się istniejący do dzisiaj gościniec Josefa Seidla, gdzie zapewne często przebywali carscy pogranicznicy. Istniały także dwa hotele – Mamelok oraz trochę

dalej Imbach, później przemianowany na Hotel Sperling (obecnie kamienica narożna na Placu Wolności). Wzdłuż ówczesnej ulicy Celnej - Ą□□□□□□□□□□ A powstawały różne sklepy i restauracje, jednak najważniejszym budynkiem był Główny Urząd Celny, istniejący do dzisiaj jako budynek mieszkalny nazywany czasem Ą□□□□□ cłem A□ Istotnym impulsem rozwojowym dla miasta stało się oddanie do użytku linii kolejowej z Ostrowa do Skalmierzyc w styczniu 1896 roku. Początkowo Skalmierzyce dysponowały połączeniem tylko z Ostrowem, jednak zmieniło się to w momencie, kiedy rosnący ruch handlowy i osobowy między Cesarstwem Rosyjskim a Królestwem Pruskim wymuszał potrzebę usprawnienia wzajemnej komunikacji. W rezultacie późniejszych decyzji powstał imponujący neogotycki dworzec oddany do użytku w 1909 roku. Dziewięć lat później, w 1918 roku, kiedy Polska odzyskiwała niepodległość, Wielkopolska, podobnie jak pozostałe ziemie zaboru pruskiego nie weszły automatycznie w skład niepodległego państwa polskiego. Wpływ na dalsze losy Nowych Skalmierzyc miał wybuch i szczęśliwy finał Powstania Wielkopolskiego, które zakończyło erę niemieckiej dominacji na tym terenie.

[5]W taki oto sposób od niewielkiej komory celnej znajdującej się w tym miejscu rozwinęły się dzisiejsze Nowe Skalmierzyce. Granica podzieliła wprawdzie spójny region tworząc antagonizmy pozostawające w umysłach mieszkańców do dzisiaj, jednak jej ustanowienie przyczyniło się paradoksalnie do rozwoju miejscowości nadając jej unikatowego charakteru. Jest to tym bardziej zaskakujące z punktu widzenia obecnej rzeczywistości, kiedy granice w ramach struktur Unii Europejskiej są otwarte i funkcjonuje swobodny przepływ osób, towarów i usług.

200 lat po kongresie wiedeńskim skwerek przy dawnych zabudowaniach celnych ma zostać na nowo zagospodarowany, aby stanowił pamiątkę po minionych trudnych czasach zaborczych. Ma także pokazywać młodszemu pokoleniu jak wyglądało życie mieszkańców, kiedy znajdowała się tutaj prawdziwa granica ze szlabanami i pogranicznikami.

---

[6]Granica prusko-rosyjska w Nowych Skalmierzycach –

miejsce, które podczas zaborów dzieliło Polaków mieszkających po obu jej stronach, stało się po 200 latach… przyjaznym skwerem. Dawniej zaniedbany fragment miasta zlokalizowany tuż przy wjeździe do Kalisza i w sąsiedztwie osiedli wielorodzinnych dzięki prowadzonej inwestycji zamieniono w atrakcję turystyczną.

Wszystko zaczęło się w 1815 roku, kiedy za sprawą kongresu wiedeńskiego utworzono tutaj granicę. Z początkowo niewielkiej komory celnej, w której kwitł handel oraz… przemyt powstało w konsekwencji miasto Nowe Skalmierzyce. Wiele z oryginalnych budynków zbudowanych w tamtym okresie istnieje do dzisiaj, w tym niedawno wyremontowane budynki komory celnej na granicy czy imponujący neogotycki dworzec.

[7]Powstały skwer historyczny ma na celu nie tylko uporządkowanie tej części miasta, wpisując się w plany rewitalizacji pozostałych terenów zielonych, ale także ma stanowić żywą lekcję historii. Myślą przewodnią wystawy było przekazanie, jak trudno żyło się w czasach zaborów, kiedy spójny region został na wiele lat sztucznie podzielony szlabanami. Na szklanych planszach zgromadzono więc wiele archiwalnych pocztówek, fotografii, map, dokumentów oraz opisów tego miejsca w tym relacje osób, które te czasy pamiętały. Murki, na których znajdują się plansze zostały zbudowane ze starej cegły rozbiórkowej, nadając miejscu klimatu. Nie lada atrakcję stanowią również budki strażnicze a w nich fotografie żołnierzy w strojach z epoki. Twarzy strażnikom użyczyli Krzysztof Cegielski (strażnik pruski) oraz Piotr Moskwa (strażnik rosyjski).

Oprócz części typowo edukacyjnej na skwerze znalazły się także ławki, elementy małej architektury oraz nowe nasadzenia. Wzdłuż skweru powstał chodnik prowadzący do osiedla. W przyszłym roku pojawi się także niewielki plac zabaw. Inwestycja została sfinansowana z budżetu samorządu i kosztowała ok. 250 000 zł.

Aleksander Liebert

Source URL: https://noweskalmierzyce.pl/pl/strona/granica

Links:
[1] https://noweskalmierzyce.pl/pl/strona/granica
[2] https://noweskalmierzyce.pl/sites/default/files/zdjecia/granica_-_kaliska_2_1.jpg

[3] https://noweskalmierzyce.pl/sites/default/files/zdjecia/img_0070.jpg
[4] https://noweskalmierzyce.pl/sites/default/files/zdjecia/_57x.jpg
[5] https://noweskalmierzyce.pl/sites/default/files/zdjecia/02588-01.jpg
[6] https://noweskalmierzyce.pl/sites/default/files/zdjecia/img_0902.jpg
[7] https://noweskalmierzyce.pl/sites/default/files/zdjecia/img_0920.jpg